
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie
Prof. UP dr hab. Józef Młyński
Instytut Spraw Społecznych
os. Stalowe 17
31-922 Kraków
tel. 512 373 315
e-mail: jozef.mlynski@up.krakow.pl

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Ks. mgr lic. Jakub Michał Mateja „*Ojcowie nieobecni*” w wyniku emigracji zarobkowej jako wyzwanie duszpasterskie Kościoła polskiego, Kraków 2021, ss. 299.

1. Wprowadzenie

Przedłożona do recenzji dysertacja podejmuje aktualne i ważne globalnie oraz lokalnie zagadnienie dotyczące emigracji zarobkowej. Historia fenomenu migracji sięga czasów bardzo odległych. Należy bowiem do natury życia społecznego ludzi. Od początku dziejów ludzkości istniał ruch wędrowny, którego pierwsze wzmianki można zauważyć studiując księgi Starego Testamentu.

Chociaż w literaturze naukowej obszaru nauk społecznych i nauk teologicznych, w dziedzinie badań naukowych, wskazuje się na kilka fal emigracji, to jednak w ostatnim okresie należy szczególnie zwrócić uwagę na masowe wyjazdy Polaków po akcesie Polski do struktur Unii Europejskiej. Ten czas nazywany przez wielu jako *exodus* migracyjny jest bez wątpienia istotnym i ważnym w zakresie badań dotyczących migracji zarobkowej.

Niewątpliwie emigracja stanowi wielkie wyzwanie dla rodziny w jej bilansie pozytywnym i negatywnym oraz zapisuje się w systemie rodzinnego oddziaływania. Tym bardziej, że interpretowanie rodziny, jako systemu stanowi w tym przypadku kluczowe znaczenie. Właśnie brak ojca, czy „nieobecność Ojca” implikowanego procesem emigracji zarobkowej, przyczynia się często do osłabienia systemu wspólnoty życia i miłości rodziny. Zwrócili na to uwagę m.in. Florian Znaniecki i William Thomas w książce pt. *Chłop polski w Europie i Ameryce*, (*The Polish Peasant in Europe and America*), podejmującej analizę wiejskich emigrantów polskich w Ameryce, uznawana za klasyczne dzieło socjologii empirycznej. Problemem emigracji zarobkowej zajmuje się wielu przedstawicieli nauki, wśród których trzeba wskazać m.in. K. Danielewicz, K. Wojacek, D. Niedźwiedzki, M. Okólski, A. Rajkiewicz, D. Gizicka, J. Gorbaniuk, M. Szyszka. Podejmowane badania przez tych autorów zogniskowane są w obszarze procesu migracji zarobkowej, kontekstów i sytuacji społecznej, braku pracy na ojczystym rynku, eurosieroctwa, wyjazdów sezonowych, jak również konsekwencji i

skutków emigracji zarobkowej, natomiast nie podejmują lub jedynie pośrednio podejmują obszar „nieobecności ojca”.

Rodzina emigracyjna, zatem, w nowym kontekście kulturowym, doświadcza wielu procesów. Jednym z nich jest kwestia „nieobecności Ojca”. Dobrze, że ten temat i problem został podjęty przez Autora niniejszej dysertacji. W kontekście społeczeństwa postnowoczesnego, w którym żyje rodzina, trudności związanych z odpowiedzialnością wobec podejmowanych decyzji i zadań, wyborów wartości, odpowiedzialności za ojcostwo, temat jest interesujący i warty naukowej penetracji.

2. Omówienie rozprawy i ocena wstępna

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska pt. *„Ojcowie nieobecni” w wyniku emigracji zarobkowej jako wyzwanie duszpasterskie Kościoła polskiego*, autorstwa Ks. mgr. lic. Jakuba Matei, napisana pod kierunkiem Ks. Prof. dr. hab. Andrzeja Zwolińskiego przyjęła następującą strukturę: karta tytułowa (s. 1), opis bibliograficzny pracy (s. 2), spis treści (s. 3-4), wstęp (s. 5-11), korpus pracy w pięciu rozdziałach: (I – s. 12-72), (II – s. 73-127), (III – s. 128-184), (IV – s. 185-233), (V – s. 234-275), zakończenia (s. 276-278) oraz bibliografii (s. 279-299).

We wstępie do recenzowanej rozprawy, Autor w pierwszej kolejności odwołuje się do wartości wiążących się z pojęciem ojcostwa. Racją tego nawiązania jest rok 2021, który w Kościele katolickim w cezurze czasowej od 8 grudnia 2020 do 8 grudnia 2021, został przez papieża Franciszka ogłoszony Rokiem Świętego Józefa. W tym też kontekście, ks. mgr lic. Jakub Mateja powołuje się na List apostolski papieża Franciszka *Patris corde* oraz na książkę *Cień Ojca* autorstwa Jana Dobraczyńskiego, w której zostało przedstawione życie św. Józefa, do tej bowiem pozycji sięgnął także Ojciec Święty we wspomnianym Liście apostolskim.

Autor podkreśla również zasadność powstania recenzowanej rozprawy faktem, iż współcześnie, postać ojca przynależy do kategorii kluczowych wartości życia rodzinnego. Dlatego, powołując się na zapis papieża Franciszka, cytuje, że *świat potrzebuje ojców, odrzuca panów, odrzuca tych, którzy chcą wykorzystać posiadanie drugiego do wypełnienia własnej pustki, co bez wątpienia jest ważne i zasadne* (s. 8).

W dalszej części wstępu dysertacji Doktorant przywołuje przykład Świętej Rodziny z Nazaretu, ukazując przy tym analizę definicji rodziny, jako podstawowej komórki społecznej, fundamentalnego i najważniejszego środowiska wychowania potomstwa. Nadto, podkreśla wspólnotowy charakter rodziny oraz jej funkcje w procesie edukacyjnym. Autor odwołuje się także do sytuacji współczesnego świata, który w społeczeństwach otwartych, nowoczesnych, żywo odbija się w realizacji zadań ojców rodzin, określanych jako *przedsiębiorców, pracowników, aktywistów ekonomicznych, wykonujących szereg dodatkowych obowiązków pozarodzinnych* (s. 8), co niewątpliwie stanowi zagrożenie wystąpienia indywidualizmu związanego z realizacją kariery oraz materializmu ekonomicznego, implikującego tak często nieobecność ojca w rodzinie.

Doktorant w prezentowanej rozprawie posłużył się metodą krytyczną analizy tekstów oraz metodą opisową, szczególnie w przypadku historycznego opisu zjawiska emigracji. Pośrednio wskazał cel dysertacji oraz ukazał problem pracy, jakim jest ukazanie trudności współczesnego wychowania dziecka przez ojca, często nieobecnego z powodu emigracji oraz znaczenia ojca w strukturze współczesnej rodziny (s. 9).

Niewątpliwie w ten sposób Autor podkreślił wagę i aktualność tematu, który analizuje w dalszej części pracy. Ponadto, we wstępie została dokładnie omówiona problematyka poszczególnych rozdziałów (s. 9-11).

W rozdziale pierwszym – *Skala zarobkowej emigracji we współczesnej Polsce* – Doktorant dokonał historycznej analizy zjawiska polskiej emigracji, uwzględniając kluczową terminologię: migracja, emigracja, imigracja, wychodźstwo, reemigracja. Doktorant krótko opisał historię masowych migracji Polaków, wyróżniając jej sześć okresów. W szczególności, zresztą z racji podjętego tematu pracy, podkreślił ostatni okres, czyli czas przystąpienia Polski do struktur Unii Europejskiej.

Częścią omawianego rozdziału jest także charakterystyka emigracji zarobkowej XIX wieku, której konsekwencją było przystosowanie się migrantów do odmiennego środowiska oraz osiedlenie się w nowym kontekście kulturowym, jak też zmierzenie się z sytuacją, przynajmniej po części i to z subiektywnym odniesieniem, zerwania z miejscem pochodzenia. Ks. mgr lic. Jakub Mateja przedstawił także analizę głównych przyczyn emigracji XX wieku, opisał fale emigracji zarobkowej Polaków na przełomie XIX i XX wieku, a także kierunki współczesnej emigracji zarobkowej.

W rozdziale pierwszym na uwagę zasługuje odniesienie się Doktoranta do socjologii praktycznej, a z punktu widzenia nauk teologicznych – do teologii pastoralnej, zawartej w statystyce ilościowej analizującej emigrację Polaków do wybranych państw UE w poszczególnych latach. Ponadto, ukazano statystyki dotyczące kierunków emigracji oraz ukazano główne państwa docelowe dla polskich emigrantów zarobkowych: Stany Zjednoczone, Kanadę i poszczególne państwa Europy. Przywołane dane statystyczne obrazują eksploracje omawianego zagadnienia. W ostatniej części rozdziału pierwszego, Doktorant opisuje i analizuje statystykę „rodzin bez ojców” we współczesnej Polsce. Charakterystyka ta została zogniskowana wokół przyczyn i konsekwencji emigracji zarobkowej, wyzwań emigracji dla małżonków, odpowiedzialności rodzicielskiej związanej chociażby z kwestią sprawowania opieki nad dzieckiem w sytuacji nieobecności rodziców. W analizie tej Autor przedstawia procentowy udział rodzin z osobami czasowo przebywającymi na emigracji w latach 2002–2011 według narodowych spisów powszechnych ludności, uwzględniając takie zmienne jak wiek oraz struktura rodziny.

W rozdziale drugim – *Rola ojca w rodzinie* – Ks. mgr lic. Jakub Mateja opisał funkcję społeczną męża, jako ojca rodziny, warunkującej założenie rodziny, za którą w konsekwencji ponosi on odpowiedzialność. W tym kontekście analizie została poddana funkcja zrodzenia potomstwa i wynikający z niej obowiązek wychowania. Doktorant ukazuje też powołanie do rodzicielstwa, jako rodzaj szczególnego powołania w ujęciu Jana Pawła II i nie tylko, chociaż dokumenty i nauczanie Jana Pawła II stanowią przewodni i główny materiał naukowy i badawczy, co nie do końca jest zgodne z samym tytułem numeru piątego drugiego rozdziału dysertacji, który brzmi *Nauczanie Kościoła*. Ponadto, należy zauważyć, iż używając określenia *Kościół naucza* (m.in. s. 115), Autor nie powołuje się na dokumenty tegoż Kościoła, a na opracowania innych autorów. W dalszej części rozdziału II zostało przedstawione tradycyjne rozumienie pojęcia ojcostwa oraz opis zadań ojca rodziny. W kontekście roli ojca w rodzinie Doktorant opisuje także biblijne podstawy ojcostwa.

W rozdziale trzecim recenzowanej dysertacji – *Socjologia „rodziny bez ojca”* – podjęto temat rodziny niepełnej, która staje się taką na skutek nieobecności ojca z powodu emigracji. W tym kontekście analizie poddano zjawisko rodziny niepełnej z

„ojcem okazjonalnym”. Wybrzmiewa tu obraz pełnej rodziny, jako miejsca prawidłowego rozwoju człowieka, bowiem proces prawidłowego wychowania potomstwa bezwzględnie domaga się uczestnictwa obojga rodziców. Szeroko przeanalizowano pułapki wychowania dzieci przez tylko jednego z rodziców, uwzględniając konsekwencje z racji decyzji emigracyjnej i trudności wychowawcze w obszarze osamotnienia, zmiany ról rodzicielskich w zadaniach wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego. Z tej racji Doktorant analizuje i podkreśla aspekt „wychowania przypadkowego”, stanowiącego dominantę ojców emigracyjnych i jego wpływ na rozwój dziecka na poszczególnych etapach życia.

Rozdział III zawiera także opis skutków szeroko interpretowanego kryzysu ojcostwa wpływającego niewłaściwie na rozwój dziecka, które często objawia się poczuciem osamotnienia u potomstwa. Brak obecności ojca, jak słusznie zauważa Doktorant, przynosi wiele niekorzystnych skutków w procesie wychowania dzieci. W tym względzie ta nieustanna transformacja kultury ojcostwa połączona jest z urzeczywistnieniem współczesnej jej roli (s. 162). Klamrę tego rozdziału stanowi analiza problemów ekonomicznych rodzin rozłączonych, niepełnych. Niski poziom kondycji ekonomicznej rodziny warunkuje wiele trudności i komplikacji, takich jak ubóstwo, bieda, ale również decyzje o emigracji zarobkowej. Niewątpliwie problemy ekonomiczne rodziny z kolei mocno odbijają się w całej strukturze tej podstawowej komórki życia społecznego, dotykając również dzieci i wpływając m.in. na procesy rozwoju, wychowania, socjalizacji.

Czwarty rozdział recenzowanej rozprawy doktorskiej – *Próby formacji chrześcijańskiej ojców rodzin* – dotyczy w pierwszej kolejności opisu form edukacji i katechezy na temat ojcostwa, jako istotnego zagadnienia w formacji ojca. Autor dysertacji wskazuje na katechezę rodzinną i podkreśla, że rola rodzica jest uniwersalna niezależnie od tego, czy dotyczy ojca, czy matki. Katecheza rodzinna jest także ważna w kontekście współczesnych uwarunkowań społeczno-eklezyjalnych. Dlatego Kościół katolicki stoi na stanowisku, że macierzyństwo i ojcostwo w podejmowanych funkcjach nie stanowią odrębności, zaś ojcostwo oznacza fundamentalne doświadczenie dla mężczyzny, a formacja prowadzona przez Kościół dostrzega mnogość ról ojca, przypisując mu funkcje: opiekuńczą, wychowawczo-socjalizacyjną, uczuciową, prokreacyjną, moralną, religijną, ekonomiczną (s. 186-187). Analizując formy edukacji, uwypuklono znaczenie katechezy szkolnej, katechezy przedmałżeńskiej podkreślając rolę ojcostwa. Po drugie dokonano deskrypcji roli i funkcji ojca w duszpasterstwie (s. 196), przywołując nauczanie Soboru Watykańskiego II, przemówienia papieża Franciszka oraz Jana Pawła II. Kościół katolicki, jak twierdzi Doktorant, skupił się w ostatnim czasie szczególnie na duszpasterskiej trosce o ojców rodziny, gdyż każde dziecko oczekuje pełnego udziału ojca w wychowaniu, jego wzoru, autorytetu, bezpieczeństwa, budowania poczucia własnej wartości i realizacji funkcji: prokreacyjnej, wychowawczej, ochronnej, religijnej (s. 198).

Trzecim elementem recenzowanego rozdziału jest ukazanie przez Doktoranta nauczania Kościoła katolickiego na temat powołania ojca, jako wychowawcy (s. 206). W części tej poddano analizie ustawiczny proces wychowawczy, szczególnie w ujęciu Jana Pawła II, zwracając uwagę na aksjologiczny i personalistyczny wymiar wychowania w którym ojciec: musi być obecny w życiu dziecka, mieszkać z nim, dawać dziecku wsparcie przez przykład i autorytet, kochać swoje dziecko (s. 212). Włączenie ojców do okazjonalnych wydarzeń religijnych (s. 214) to kolejny element omawianego

rozdziału, w którym podkreślono rolę ojca w procesie wychowania sakramentalnego potomstwa. Z tej racji, jak konkluduje Doktorant: *Kościół katolicki upomina się o prawa dziecka, naucza rodziców oraz formuje, aby stworzyli swoim dzieciom najlepsze warunki wychowawcze. Akcentuje również, że w tym procesie nie da się zastąpić roli ojca. Ojciec nie może być wykluczony z wychowania dzieci, gdyż jest dla nich potrzebnym autorytetem* (s. 223). Ostatnią częścią niniejszego rozdziału jest podjęcie przez Ks. mgr. lic. Jakuba Mateję rozważania na temat eksperymentalnych form duszpasterstwa ojców w Kościele katolickim. Podkreślona została rola Duszpasterstwa Rodzin, ale także rozwijających się wspólnot dla mężczyzn: „Lew Judy”, „Men of st. Joseph International”, „Droga Odważnych”, „Przymierze Wojowników”, „Wspólnota mężczyzn św. Józefa”, „Liga Schumana”, itd. To praktyczne ujęcie jest cennym dopełnieniem omawianego rozdziału.

Końcowy, piąty rozdział – *Postulaty duszpasterskie dotyczące rodzin z „nieobecnymi ojcami”* – stanowi najważniejszy element korpusu recenzowanej dysertacji, bowiem Autor podejmuje w nim praktyczne odniesienie i weryfikacje teoretycznych kreacji i analiz. Stąd też po krótkim wprowadzeniu do rozdziału zostały wyróżnione następujące elementy:

1. zainteresowanie duszpasterzy problemem (s. 235),
2. poszerzenie tematyki pouczeń, kazań i katechezy dla młodzieży (s. 245),
3. promowanie modlitwy rodzinnej za ojców (s. 254),
4. korzystanie z okazjonalnych spotkań z ojcami (s. 265),
5. postulat dotyczący listów pasterskich biskupów (s. 271).

Autor relacjonuje i podkreśla wartość dodatnią troski duszpasterzy w obszarze problematyki związanej z emigracją, odwołując się szczególnie do społecznego nauczania Kościoła (zawartego m.in. w nauczani papieży: Leona XII, Piusa IX, Pawła VI, Jana XXII oraz Jana Pawła II). Zdaniem Autora problematyka ta podejmowana jest w czasie misji parafialnych oraz rekolekcji.

Doktorant podejmuje ten obszar inicjowany przez wielu badaczy badań nad nieobecnością ojca, w odniesieniu nie tylko do nauczania kolejnych papieży, ale też innych badaczy zagadnienia, takich jak np. B. Mierzwiński, W. Śmigiel, K. Wojacek, czy S. Tykarski (s. 246 i in.). Autor podkreśla też znaczącą rolę modlitwy emigrujących ojców w rodzinach, rolę tradycyjnego duszpasterstwa w zakresie spotkań stanowych, naukach dla ojców, czy też szerzej: dla mężczyzn, podczas misji i rekolekcji (s. 265) i wiele innych inicjatyw wspólnotowych, różnych grup i organizacji.

Wydaje się, iż dobrze byłoby podkreślić również troskę i modlitwę za ojców emigrujących, jaka prowadzona jest w Polskich Misjach Katolickich rozsianych po całej Europie i nie tylko. Doktorant trafnie zresztą zauważa, że z racji nieobecności ojca, Kościół katolicki coraz częściej dostrzega problem samotnego macierzyństwa implikującego przeniesienie wszelkich obowiązków wychowawczych jedynie na matkę. Współcześnie jest to problem stanowiący wielkie wyzwanie, szczególnie w obszarze integralności wychowania dziecka. Z tej racji na uwagę zasługuje refleksja Doktoranta z postulatem, aby temat samotnego macierzyństwa stał się trwałym elementem troski pasterskiej. Częste podkreślanie roli ojca w rodzinie buduje bowiem dojrzałe spojrzenie na całą rodzinę i jej miejsce we współczesnym świecie (s. 275).

W zakończeniu dysertacji podjęto próbę przedstawienia wyników dokonanej analizy, rozważań nad studium opisującym „nieobecność ojca” w wyniku emigracji zarobkowej, jako wyzwanie duszpasterskie Kościoła katolickiego w Polsce. Z tej też

racji, Autor próbuje odpowiedzieć pytanie *jak funkcjonuje rodzina, uwikłana w proces migracji zarobkowej oraz w jaki sposób na ten problem odpowiada współczesne duszpasterstwo Kościoła* (s. 277). Opracowanie to, według Doktoranta, może być przydatne dla osób zajmujących się formacją duchową duszpasterstwa mężczyzn (kapłanów, duszpasterzy, formatorów), w tym także dla poradni życia rodzinnego, a także w przypadku dzieci, które doświadczają bolesnej nieobecności swoich ojców w wyniku emigracji zarobkowej („eurosierot”).

Z pewnością, jak sugeruje Doktorant, w literaturze trudno odnaleźć opracowania lokujące się w zagadnieniu „nieobecności ojców” spowodowanej emigracją zarobkową. Z tej racji ostatnia konkluzja recenzowanej dysertacji jest ważna i została zapisana: *Dla dobra środowiska współczesnych ojców interesującym było zajęcie się tematem „ojców nieobecnych” w wyniku emigracji zarobkowej. Jest to ogromne wyzwanie duszpasterskie, z którym musi się zmierzyć Kościół we współczesnej Polsce. Coraz więcej bowiem ojców z powodów ekonomicznych z rozmysłem rezygnuje ze świadomego ojcostwa, którego oblicze zostało zaprezentowane w niniejszej pracy* (s. 278).

3. Ocena merytoryczno-formalna pracy doktorskiej

- Ks. mgr lic. Jakub Mateja w pięciu rozdziałach rozprawy doktorskiej prezentowanej jako studium z katolickiej nauki społecznej realizuje temat, *„Ojcowie nieobecni” w wyniku emigracji zarobkowej jako wyzwanie duszpasterskie Kościoła polskiego*. Trzeba przyznać, że w polskiej literaturze pomimo bardzo wielu opracowań (monografii, artykułów) na temat migracji zarobkowej Polaków, brakuje opracowania wskazanego powyżej tematu. Z tej racji podjęty temat jest ciekawy, wart uwagi oraz studium interdyscyplinarnego. Ponieważ brak jest typowych opracowań, dlatego Doktorant podjął się dosyć trudnego zadania. Do tego celu nakreślił właściwy dobór literatury odnosząc się do dorobku innych autorów podejmujących tematykę ojcostwa, szczególnie w obszarze nauk teologicznych, z odniesieniem do katolickiej nauki społecznej, czy teologii pastoralnej. Niemniej jednak, już w samym temacie można dopatrzeć się braku pewnej niewystarczającej klarowności. Chodzi bowiem o to, że w polskich uwarunkowaniach należałoby raczej temat doprecyzować: *Kościół katolicki w Polsce, zamiast Kościoła polskiego*.
- Na zawartość merytoryczną wskazanej do oceny pracy doktorskiej składają się: wstęp, pięć opracowanych rozdziałów oraz zakończenie. Wstęp przedłożonej do oceny rozprawy w metodologicznym odniesieniu nie dokładnie ukazuje formalne elementy, w których wyróżnia się nakreślenie ogólnego wprowadzenia w tematykę pracy, uzasadnienie wyboru tematu, stan badań w temacie, postawienie problemu badawczego, celu pracy, metody lub metod zastosowanych w pracy, omówienie planu pracy oraz jej struktury. W moim przekonaniu Autor nie do końca wywiązał się z tych elementów, bowiem nakreślając tło pracy dotyczącej emigracji zarobkowej ojców odwołał się jedynie do zagadnienia ojcostwa w ujęciu papieża Franciszka, jego listu apostolskiego *Patris Corde* oraz treści zawartych w Nowym Testamencie. Wprawdzie

odwołano się do stwierdzenia, że ojcostwo stało się tematem licznych przemówień i analiz, w tym teologicznych, socjologicznych, moralnych i pedagogicznych, ale nie ukazano jasno stanu badań w tym obszarze. Być może Autor kierował się subiektywnym doбором literatury z braku tego typu opracowań.

- Autor pośrednio nakreślił cel pracy i problem pracy. Natomiast jasno nakreślono metody, jakimi się posłużono oraz jasno, chociaż w moim przekonaniu, nieco skrótowo potraktowano opis planu i struktury pracy. W merytorycznej części poprawnie korzystano z zasobów literatury, które docelowo w prezentowany temacie wymagały przestudiowania wielu tekstów.
- Uważam, iż treść poszczególnych rozdziałów, układ metodologiczny, ich struktura zostały dobrze rozbudowane i opracowane, co warunkuje spójne opracowanie postawionego tematu z ukazaniem: historii emigracji zarobkowej we współczesnej Polsce (skali, kierunków, przyczyn, okresów, statystyki), roli ojca w rodzinie, socjologii rodziny bez ojca (problemy, trudności, konsekwencje), formacji chrześcijańskiej ojców rodzin oraz postulatów duszpasterskich dotyczących rodzin z „nieobecnymi ojcami”. Doktorant zasadniczo w każdym rozdziale opracowania dokonuje krótkiego wprowadzenia, by potem przejść do dalszej analizy zawartej w podpunktach. Trzeba jednak zauważyć pewien brak układu metodologicznego w zakończeniu rozprawy, w której nie do końca jasno wybrzmiały wnioski. Autor ukazuje zasadność podjętej tematyki, wskazuje jej docelowe miejsce *pro futuro*, osadza w pracy duszpasterskiej, lecz nie do końca jasno konkluduje wnioski wynikające z poszczególnych części opracowania, a mianowicie, w jaki sposób emigracja wpływa, przyczynia się, doprowadza do trudności funkcjonowania rodziny w sytuacji nieobecności ojca z racji podjętej emigracji zarobkowej stanowiącej wyzwanie dla duszpasterstwa Kościoła katolickiego w Polsce. Niestety zakończenie nie do końca jasno spełnia formalne wymogi pracy. Niedokładnie precyzuje treści poszczególnych rozdziałów i wyciągniętych wniosków.
- Wartościowa i cenna jest w rozprawie analiza poszczególnych etapów migracji Polaków na przestrzeni stuleci (s. 17-22), która ukazuje ewolucję zjawiska emigracji. Ponadto Doktorant słusznie przybliżył problem eurosieroctwa, jako skutku migracji rodziców (s. 65). Cenną wydaje się być analiza dokonana w trzecim rozdziale pracy, szczególnie w drugim punkcie (pułapki wychowania dzieci przez jednego z rodziców), jak również eksperymentalne formy duszpasterstwa ojców zawarte w czwartym rozdziale.
- Przedłożona rozprawa została udokumentowana względnie poprawnym materiałem źródłowym, literaturą przedmiotową, uzupełniającą i inną, w szczególności netografią. Warto zauważyć, że dobre odczytanie źródeł oraz ich interpretacja nie jest zadaniem łatwym. Doktorant wprawdzie zastosował dobór źródeł, chociaż w kilku przypisach odwołuje się do opracowań, a nie do źródeł. Jest to szczególnie widoczne we fragmentach rozprawy, w których Doktorant stosuje ogólne sformułowania dotyczące nauczania Kościoła, jednak treść, która

następuje nie zawiera odniesień do dokumentów źródłowych, a do opracowań innych autorów.

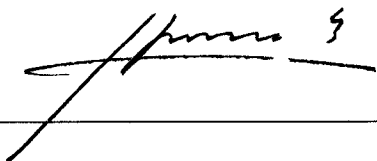
- Praca doktorska jest napisana poprawnym językiem. Zauważa się jednak pewne niejasności stylistyczne, nieco relatywnie naukowe słownictwo (np. s. 12, 21, 23, 91). W pracy pojawiają się literówki, nieprecyzyjne, zawile sformułowania oraz niejednokrotnie nazbyt długie cytaty. Dopracowania wymagają również sporządzone przypisy oraz styl dołączonej do rozprawy bibliografii.
- Zadaniem recenzenta jest wskazać na zauważalne mankamenty, które w każdej chwili można usunąć dopracować, doprecyzować, tak, aby całość rozprawy stała się bardziej wartościowa i warta dalszego studiowania. W tym obszarze Autor w kilku miejscach, zapewne z racji niedopatrzenia, zastosował niejednolity sposób cytowania (s. 73) oraz niejednolity opis bibliograficzny dokumentów Kościoła (s. 74, przypis 181; s. 76, 187; s. 77, 196, 188). Praca nie posiada wykazu skrótów, chociaż skróty są stosowane. Szczególne w naukach teologicznych należy zwracać uwagę na podanie skrótów. Autor odwołuje się do badań, używając sformułowań „badania dowodzą...” (np. s. 163), przy tej okazji jednak nie precyzuje, o jakie badania chodzi, kto i kiedy je prowadził, na jakiej grupie badawczej. W tekście można zauważyć brak skończonego zdania (np. s. 169). Niektóre przypisy są mało spójne, np. brak strony dzieła lub numeru (przypis 703), niespójność w zapisie przypisu (przypis 724). W rozdziale piątym Autor pisze o postulatach duszpasterskich dotyczących rodzin z „nieobecnyimi ojcami” tymczasem na początku ukazuje obszerną analizę historyczną związaną z kultem św. Józefa w Kościele katolickim, co stanowi niekonsekwencję. Innym mankamentem jest sporządzenie bibliografii końcowej, w której niektóre pozycje są do poprawienia w zakresie uzupełnienia brakującego wydawnictwa lub braku stron od początkowej do końcowej.
- Autor, w kontekście analizowanego problemu dosyć często powołuje się do nauczania papieża Jana Pawła II (ponad 300 razy), zaś brak jest proporcji w stosunku do nauczania innych papieży. Brak także nawiązania do dokumentów Soboru Watykańskiego II.
- Ostatecznie recenzowana rozprawa doktorska jest wystarczającym studium podjętej problematyki badawczej. Jej zakres został wyodrębniony i zakreślony. Dysertacja podejmuje ważny problem „nieobecności ojca” w rodzinie z racji migracji zarobkowej i tym wiążące się wyzwania dla duszpasterstwa w Kościele katolickim w Polsce. Jak wskazano powyżej, temat ten nie był przedmiotem wcześniejszych opracowań, dlatego może stać się przyczynkiem do dalszych badań i opracowań na polu interdyscyplinarnym. I pomimo, że prezentuje wiele mankamentów, pewnych niedociągnięć zasługuje na pozytywną ocenę. Rozprawa po korekcie i redakcji będzie stanowić walor naukowy, a może nawet oczekiwane studium.

4. Sentencja końcowa

Prezentowana rozprawa Ks. mgr. lic. Jakuba Michała Matei „*Ojcowie nieobecni*” w wyniku emigracji zarobkowej jako wyzwanie duszpasterskie Kościoła polskiego, stanowi opracowanie konieczne dla przestudiowania problemu w obszarze fenomenu emigracji zarobkowych ostatniej i przedostatniej dekady. Rozłąka emigracyjna i związane z nią konsekwencje dla małżonków (rodziców) i wychowania dzieci stanowią wielkie wyzwanie, szczególnie przy nieobecności ojca w procesie wychowania. To także wyzwanie duszpasterskie dla współczesnego Kościoła katolickiego w Polsce. Temat rozprawy jest interesujący i ciekawy, zaś przeprowadzone studium wymaga dopracowania elementów, które zostały podkreślone. Autor jednak z postawionego zadania wywiązał się w sposób zadawalający. Natomiast trzeba dodać, że wybory sposobu prezentacji, czy akcentów w pracy prawie zawsze są przedmiotem dyskusji, ale samej pracy nie mogą dezawuować. Całościowa ocena rozprawy doktorskiej jest pozytywna.

Konkludując stawiam wniosek do Prześwietnej Rady Dyscypliny Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie o kontynuowanie i dopuszczenie Doktoranta Ks. mgr. lic. Jakuba Michała Matei do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Tarnów, dnia 24 maja 2021 r.